

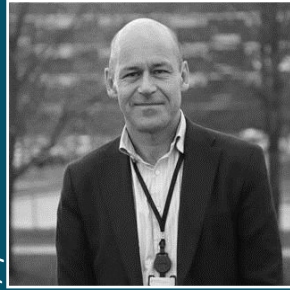
Rapport

BEDRE BESLUTNINGER, BEDRE BEHANDLING

Ekspertutvalg om samtykkekompetanse

UTVALGETS SAMMENSETNING

Øystein Mæland

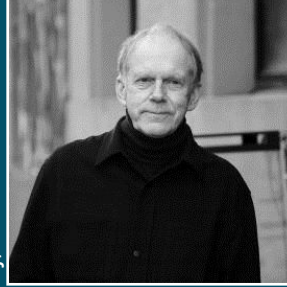
Randi Rosenqvist

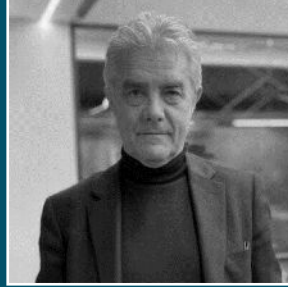
Eli Karin Fosse

Bjørn Kristian Soknes

Rune Andreas Kroken

Guri Sæther Pedersen

Joachim Kjennerud

Anne-Grethe Terjesen

HOVEDTEMA I MANDATET

SAMTYKKE-
BEGREPET I
LOVGRUNN-
LAGET

BRUKER-
PERSPEKTIVET

PÅRØRENDE-
PERSPEKTIVET

HELSE-
TJENESTENS
PERSPEKTIV

SAMFUNNS-
VERN

HVA ER SAMTYKKEKOMPETANSE?

BAKGRUNN

Fem
søyler

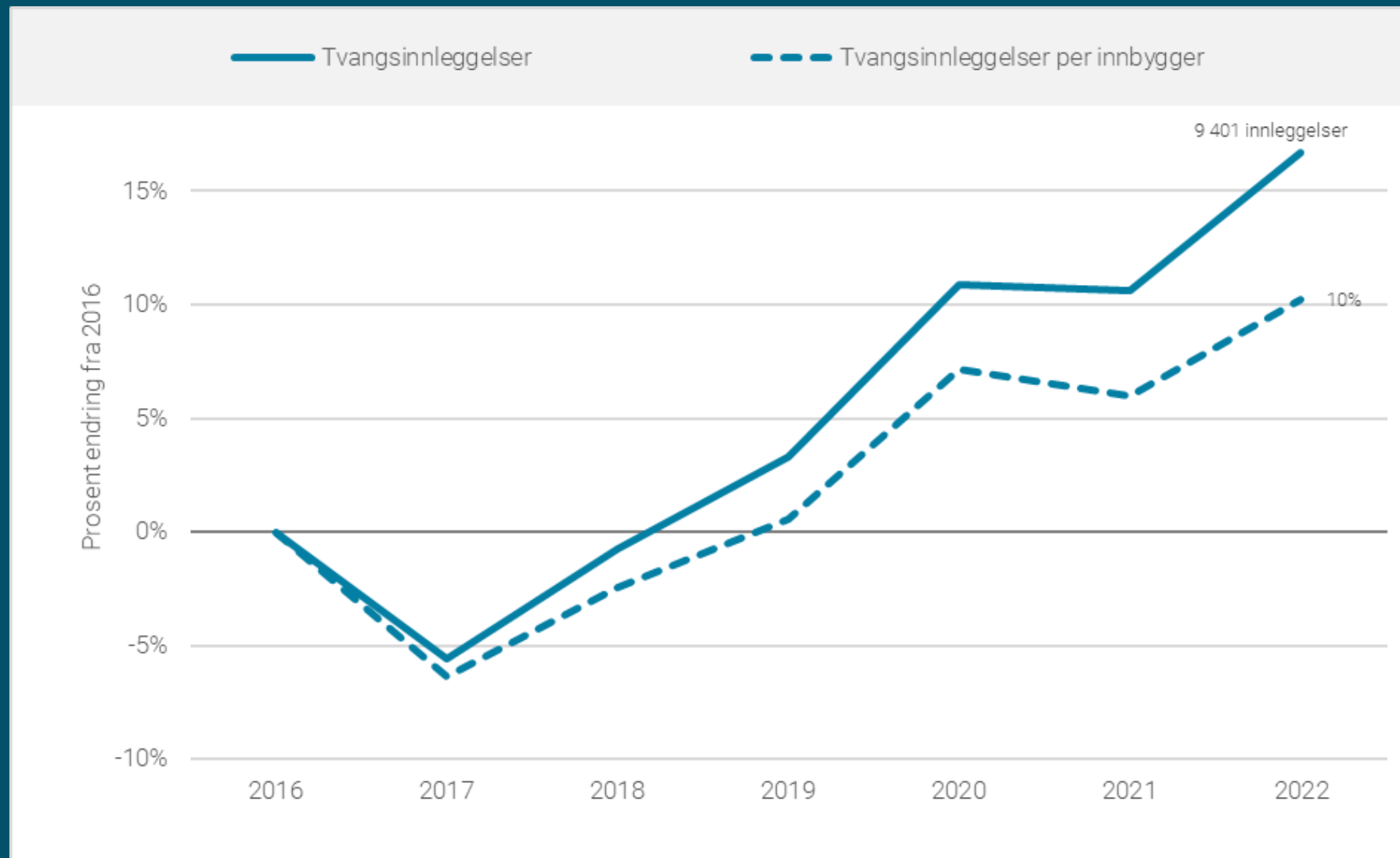
33

Anbefalinger og
forslag til tiltak

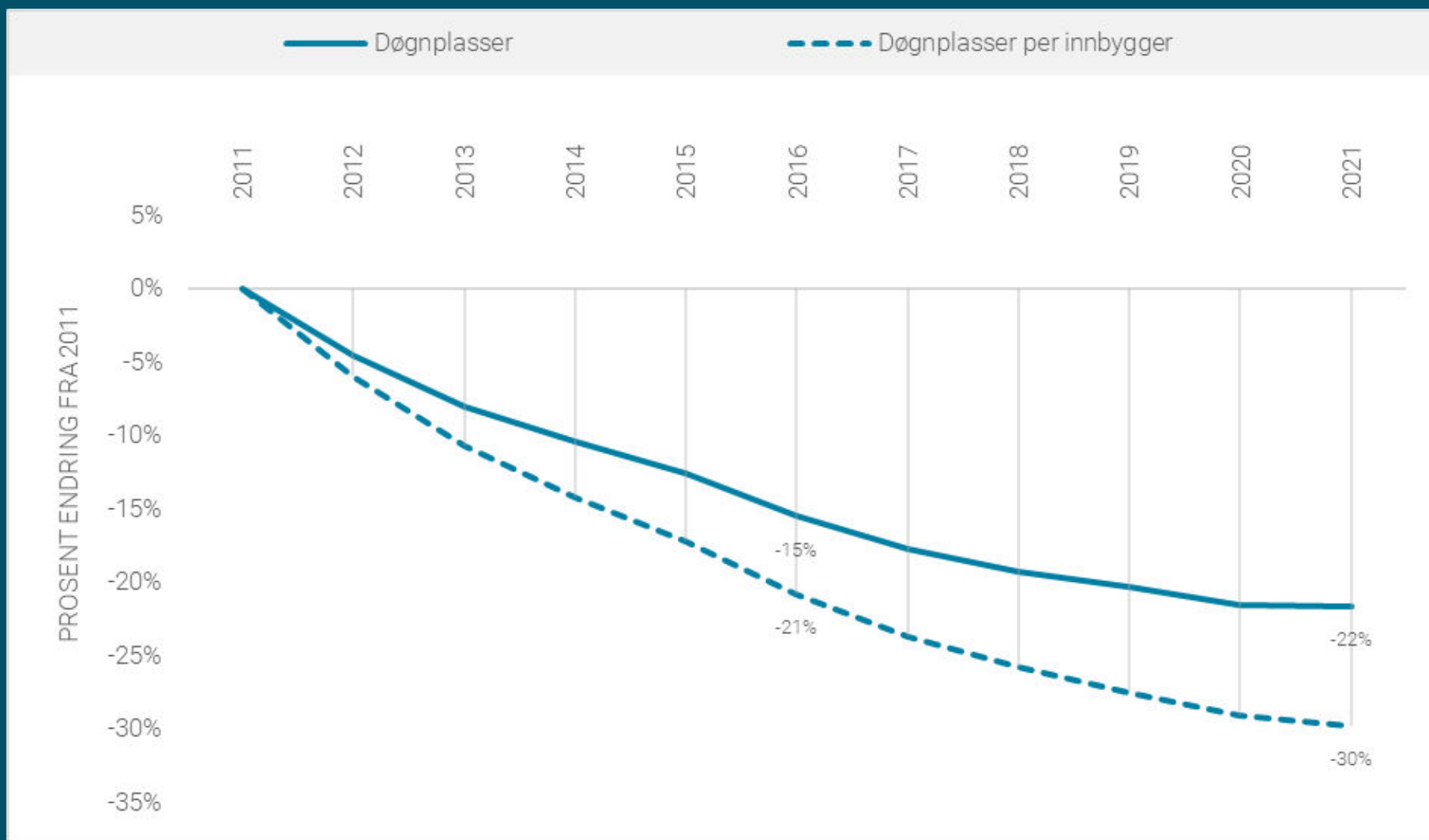
UTVALGETS FUNN OG ANBEFALINGER

BRUKER-
MEDVIRKNING OG
BESLUTNINGSSTØTTE

7. Tiltak

Brukermedvirkning og beslutningsstøtte

1. Videreføre manglende beslutningskompetanse som vilkår for tvungent vern og tvungen behandling i psykisk helsevern
2. Endre formålsbestemmelsen i psykisk helsevernloven for å sikre behandling av god kvalitet og fremme tillit og riktig bruk av tvang
3. Utrede hvordan en ordning for beslutningsstøtte til pasienter i psykisk helsevern kan utformes og iverksettes.
4. Styrke kunnskap om brukermedvirkning og beslutningskompetanse gjennom aktivt samarbeid med brukerorganisasjoner innen psykisk helse og rus.
5. Implementere nasjonale faglige råd om forebygging av tvang i psykisk helsevern og øke forskning på frivillige behandlingsalternativer.
6. Oppheve sykdomsvilkåret i pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3 andre ledd.
7. Utrede hvordan bedre ivareta interessene til personer med alvorlig psykisk lidelse uten beslutningskompetanse, og som ikke har nærmeste pårørende

Beslutningskompetanse

Beslutningstøtte

Tvangsbegrensingsloven, fremdrift!

God frivillig behandling når pasienten trenger det
gir godt samfunnsvern, ikke mer tvang.

INVOLVERING AV PÅRØRENDE

Å være pårørende til pasienter med alvorlige psykiske lidelser

Pårørende til alvorlig psykisk syke er en pårørendegruppe som kan ha et særlig behov for veiledning, avlastning og støtte.

Det er kjent at psykiske helseproblemer har stor innvirkning på familiemedlemmers helse og daglige liv.

Mange pårørende strever med å finne en god balanse mellom eget liv og den sykes behov, samt å trekke grenser for sitt omsorgsansvar.

Ved psykisk sykdom kan pårørende dessuten oppleve stigmatiserende holdninger fra omgivelsene eller møte utfordringer knyttet til endringer i personlighet, vurderingsevne og atferd hos den som er syk

Pårørendes tilbakemeldinger:

- ❖ **Manglende systematisk pårørendesamarbeid**
  - Manglende involvering og dialog med pårørende
  - Manglende veiledning og informasjon
  - Lav tilgjengelighet
  - Psykoedukasjon
  - Pårørende blir ikke invitert inn

Pårørendes tilbakemeldinger:

- ❖ **Alvorlig bekymring for familiemedlemmer som sliter med psykisk uhelse**
  - Ofte er det mennesker som ikke vil ha hjelp eller ingen vil hjelpe
  - Opptatt av hvordan søke hjelp og motivere til behandling?
  - Kommunikasjon med den syke og hjelpeapparatet

Oppsummering

- **Pårørende til pasienter med alvorlig psykisk lidelse har opplevd økt belastning og ansvar de siste årene.** Årsakene til dette er sammensatt, men samtykkevilkåret kan være en del av forklaringen.
- For pasienter som mangler samtykkekompetanse har pårørende en viktig rolle for å ivareta pasientens interesser. Nærmeste pårørendes rett til informasjon er i disse situasjonene likestilt med pasientens rett til informasjon.
- **Lovendringene fra 2017 har ikke ført til økt pårørendeinvolvering.** Pårørendes rettigheter i tilfeller hvor pasienten mangler samtykkekompetanse er for dårlig kjent i helsetjenesten – **noe som kan ha alvorlige konsekvenser for pasientens rettssikkerhet.**

Pårørende kan vurdere pasientens samtykkekompetanse, voldsrisiko, eller fare for selvmord forskjellig fra helsepersonell og sitte med informasjon som helsepersonell ikke kjenner til. **Likevel involveres pårørende i for liten grad i samtykke- og voldsrisikovurderinger**

- Lovverket er fragmentert og vanskelig praktiserbart. **Særlig taushetspliktens grenser har bidratt til manglende pårørendeinvolvering og til at pårørendes egne rettigheter ikke har blitt ivare tatt**, spesielt i tilfeller hvor pasienten mangler samtykkekompetanse.

Det kommer videre frem at helsetjenestene bruker taushetsplikten som en begrunnelse for manglende involvering av pårørende

TILTAK

Forankre pårørendeansvaret i spesialisthelsetjenesten ved å innføre pårørendeansvarlig personell som har overordnet faglig og administrativt ansvar for å fremme helsepersonells oppfølging av pårørende.

- **Styrke bevilgninger til pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse og rus**, slik at de kan bidra med råd, veiledning og støtte.

- Heve kompetansenivået til helsepersonell om pårørendeinvolvering og sikre rutiner og prosedyrer for pårørendearbeid i henhold til **nasjonal pårørendeveileder.**

- Helsedirektoratet bør ha ansvar for å implementere forskningsbasert-kunnskap om praktisering av pårørendeinvolvering i kommune- og spesialisthelsetjenesten.

Dette implementeringsarbeidet skal gjøres i samarbeid med pårørende- og brukerrepresentanter.

- Tydeliggjøre og presisere lovbestemmelser som omfatter pårørendes rett til **informasjon og taushetspliktens grenser.**

Pårørendeinvolvering			
13.3.1	Tydeliggjøre forankring av pårørendeansvaret i spesialisthelsetjenesten	Ressurser til lovarbeid Ressurser til ansettelse av pårørendeansvarlig i spesialisthelsetjenesten	Endringer i spesialisthelsetjenesteloven Revidering av nasjonal pårørendeveileder Definere rolle og ansvar for pårørendeansvarlig i spesialisthelsetjenesten
13.3.2	<u>Implementere</u> forskningsbasert kunnskap om pårørendeinvolvering i psykiske helsetjenester rettet mot personer med alvorlig psykisk lidelse	Ressurser til implementeringsarbeid i spesialist- og kommunehelsetjenesten	Utvikling og implementering av nye prosedyrer Involverer Helsedirektoratet og pasient- og brukerorganisasjoner
13.3.3	Styrke kompetanse hos helsepersonell og sikre rutiner og prosedyrer for pårørendearbeid i henhold til nasjonal pårørendeveileder	Ressurser til opplæringstiltak i spesialist- og kommunehelsetjenesten	Tilpasse praksis og prosedyrer i helsetjenesten
13.3.4	Styrke pårørendeorganisasjonene slik at de kan bidra med råd, veiledning og støtte til pårørende av personer med alvorlig psykisk lidelse	Økte bevilgninger til pårørendeorganisasjoner	Nye oppgaver til pårørendeorganisasjoner med rapporteringsplikt på aktivitet Tettere samarbeid mellom pårørendeorganisasjoner og helsetjenesten
13.3.5	Presisere nærmeste pårørendes rett til informasjon og medvirkning når pasienten mangler beslutningskompetanse og når pasienten har omsorgsansvar for barn eller det foreligger fare for andres liv eller helse	Ressurser til lovarbeid	Endringer i pasient- og brukerrettighetsloven Tilpasse praksis og prosedyrer i helsetjenesten
13.3.6	Tydeliggjøre forståelsen av reglene om taushetsplikt for nærmeste pårørende når pasienter mangler beslutningskompetanse eller er til fare for andre	Ressurser til informasjonsarbeid	Involverer Helsedirektoratet

Bedre beslutning- Bedre behandling

6 tiltak for å bedre pårørende involvering

Tydeliggjøre forankring av pårørendeansvaret i spesialisthelsetjenesten

Implementere forskningsbasert kunnskap om pårørendeinvolvering i psykiske helsetjenester rettet mot personer med alvorlig psykisk lidelse

Styrke kompetanse hos helsepersonell og sikre rutiner og prosedyrer for pårørendearbeid i henhold til nasjonal pårørendeveileder

Styrke pårørendeorganisasjonene slik at de kan bidra med råd, veiledning og støtte til pårørende av personer med alvorlig psykisk lidelse

Presisere nærmeste pårørendes rett til informasjon og medvirkning når pasienten mangler beslutningskompetanse og når pasienten har omsorgsansvar for barn eller det foreligger fare for andres liv eller helse

Tydeliggjøre forståelsen av reglene om taushetsplikt for nærmeste pårørende når pasienter mangler beslutningskompetanse eller er til fare for andre

FEM SØYLER FOR EN BÆREKRAFTIG KOMPETANSEBASERT MODELL

- **Brukermedvirkning og beslutningsstøtte:** Utvalget anbefaler blant annet å utrede en ordning for beslutningsstøtte.
- **Pårørendeinvolvering:** Utvalget anbefaler blant annet å tydeliggjøre forankringen av pårørendeansvaret i spesialisthelsetjenesten.
- **Kompetansevurderinger av god kvalitet:** Utvalget anbefaler blant annet nasjonale faglige retningslinjer og et validert verktøy for kompetansevurderinger, samt endringer i lovverket for å bedre praktiseringen av kompetansevilkåret (beviskrav og konsekvenser).
- **Helsehjelp til pasienter med forhøyet voldspotensial:** Utvalget anbefaler blant annet bedre opplæring i voldsrisikovurderinger og å presisere plikten til å vurdere farevilkåret ved utagerende atferd.
- **Samhandling og frivillige behandlingsoalternativer:** Utvalget anbefaler blant annet å styrke oppsøkende samhandlingstjenester (ACT/FACT)

Takk for oppmerksomheten

